

A t e l i e r

BAKK Miklós

Modele și alternative

mii zece ani de un înalt grad de stabilitate, stabilitate fundamentată pe păstrarea unității electoratului propriu, electorat pe care se poate conta în orice condiții. Cel de-al doilea argument e că în cazul oricărui partid etnic reprezentând o minoritate și care își asumă responsabilitatea guvernării, există un model european de urmat: modelul suedez din Finlanda.

Schimbarea care se conturează a avea loc după alegerile din noiembrie reprezintă, fără îndoială, o provocare mobilizatoare a imaginației strategice pentru toți cei care doresc să gândească viitorul politic al României și într-o perspectivă de mai lungă durată. Un astfel de demers încearcă și Gabriel Andreescu în articolul său *Alegerile locale și definirea unui alt joc politic* (Provincia nr. 3), atunci când vorbește de „compromisul politic din toamnă”, respectiv de o coaliție guvernamentală condusă de PDSR, care (pe lângă PNL) să cuprindă și UDMR, și care astfel ar fi îndeajuns de „colorată” pentru „a funcționa ca un tractor de resurse, ca un teren de dialog, de control reciproc, de capital de imagine, de asumare de responsabilități”. Pe de o parte, formarea unei astfel de coaliții ar semnala „maturitatea de reprezentare” a UDMR, pe de altă parte, ar face dovada unui anumit grad de „maturitate a unei societăți multiculturală cum este cea din România”. Ceea ce ar însemna o cotitură fundamentală – spune Andreescu – pentru că dacă UDMR „va reuși să convingă și următoarea coaliție majoritară că acesta este locul ei, atunci înseamnă că a reușit să definească și pentru comunitatea maghiară și pentru societatea românească proiectul unei alte faze istorice.”

În esență, autorul își construiește raționamentul strategic pe două argumente. Primul, că UDMR a dat dovadă în ulti-

mau să nu se deterioreze, iar dacă se deteriorează, să devină perfectibil și adaptabil condițiilor sociale nou-apărute. Pe de altă parte, participarea aproape neîntreruptă de după război în coaliția guvernamentală este un răspuns la intenția declarată cu consecvență de societatea finlandeză, că dorește să aparțină, prin Suedia, în primul rând lumii scandinave (societatea românească în schimb nu are o legătură central-europeană evidentă prin care să revendice o permanentă mediere maghiară). De altfel, Partidul Popular Suedez este votat doar de 70% din alegătorii vorbitori de limbă suedeză, restul voturilor fiind

„cetății asediate”. Cu alte cuvinte, prin scăderea tensiunilor de natură etnică, „mesajul de autoapărare” de pînă acum al Uniunii nu mai asigură o forță mobilizatoare suficientă. Acest lucru ni-l arată de altfel și sondajele, în care o pondere tot mai mare o au problemele sociale și cele economice, probleme la care UDMR va trebui să găsească soluții politice ferme. Răspunsurile în schimb mai relevă și faptul că opțiunile de bază ale UDMR nu pot fi dizolvate în orice formă de coaliție sau parteneriat politic.

Nici paralela făcută cu Partidul Popular Suedez nu poate fi acceptată. Partidul suedezilor din Finlanda nu îi ține pe aceș-

ta uniți în același fel în care o face UDMR cu maghiarii din Transilvania. Partidul Popular Suedez este în primul rând „watch dog-ul” sistemului bilingv de absolută verticalitate – votat și constituțional – din Finlanda: el veghează ca siste-

impărțite între celelalte partide finlandeze, care aproape toate dispun de membri de naționalitate suedeză, avînd secții pentru aceștia. Din această cauză, armonizarea intereselor suedeze nu are loc în interiorul Partidului Popular Suedez, ci printr-un

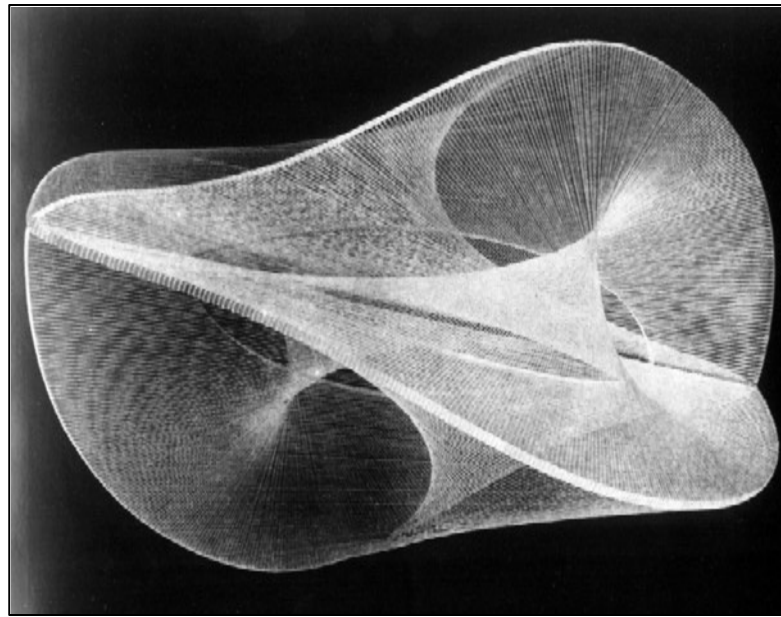
corp special (neapartinînd, însă, structurii de drept public) creat în acest scop, avînd denumirea Parlamentul Suedez din Finlanda, și care poate acționa ca grup de presiune în direcția fiecărui partid.

În spatele numeroaselor similitudini de suprafață între situația din Finlanda și cea din România există însă o deosebire esențială: că Finlanda, în ceea ce privește cultura sa politică, este o țară mult mai omogenă decît România. Într-o societate însă avînd o cultură politică atît de divizată ca cea românească, nu poate fi creat un „model consensualist” durabil, asemeni celui finlandez.

Modelul românesc al democrației „consensuale” sau „consociaționale” este bineînțeles o chestiune mult mai cuprinzătoare decît problematica unei posibile strategii a UDMR. Faptul însă că nefuncționalitatea sistemului de partide românesc sare în ochi, printre altele, tocmai datorită „problematicii UDMR”, este în schimb o evidență.

Despre posibilul model de democrație românească, care să integreze sau să transforme și UDMR-ul, vom avea, fără îndoială, ocazia să mai polemizăm în paginile *Provinciei*. Acum aș face însă referire doar la felul în care se leagă acesta de problema spațiului public. Atitudinea caracteristică despre care scrie Marius Cosmeanu în articolul său *Postcomunismul, dilematici, democrați* (Provincia nr. 5), nu numai că ocolește dezbateră deschisă – în termeni sociologici și politologici – a „problemelor fierbinți”, ci, contrar oricărei productivități stilistice a „discursului soft”, restrînge inclusiv imaginația politică, legitimînd astfel, în mod paradoxal și contrar oricăror intenții reformiste și critice, starea actuală. Noi însă tocmai acest lucru trebuie să-l evităm.

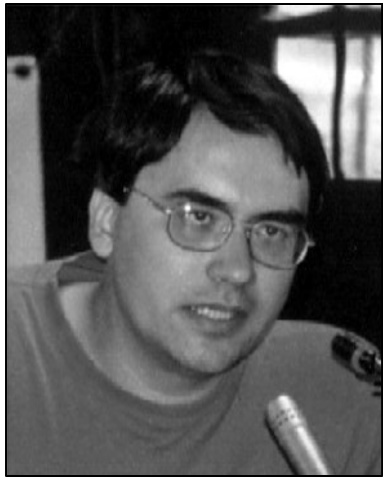
Traducere de Marius COSMEANU

Naum Gabo: Construcție liniară în spațiu

Căiuș DOBRESCU

„Literatura transilvană” și viitorul

Există o diferență între a vorbi despre asemănările și apropierile dintre literaturile etniilor transilvane. Asemănări pot exista: în planul temelor, al tipologiilor umane și mentalităților reflectate, al structurilor retorice, al curentelor de idei care marchează literatura – nu în ultimul rând, în ceea ce privește sursele de inspirație (reprezentate, în bună măsură, începînd din secolul al XVIII-lea, pentru maghiari, sași, șvabi sau români deopotrivă, de literatura germană). Dar asemănările nu reprezintă în mod necesar o bază pentru apropiere, pentru un sentiment al apartenenței comune, al solidarității. Mai mult decît atît, uneori tocmai asemănările sînt cele care despart cel mai drastic culturile. De exemplu: principalele etnii ale provinciei sînt fiecare în parte obsedate de cultivarea propriei identități și adeseori fac acest lucru cu mijloace asemănătoare și în maniere asemănătoare,

dar rezultatul final al acestor procese analogice este o accentuare a barierelor culturale și etnice.

De fapt asemenea evoluții nu singularizează Transilvania. În întreaga zonă a Europei Centrale, de Est sau balcanice există asemănări tematice, intelectuale, retorice între literaturile naționale, provenite în general din faptul că, în efortul lor de modernizare, toate acestea se raportează la Epoca Luminilor, la romantismul sau modernismul occidental. Dar existența unui model comun nu contribuie deloc la crearea unor relații directe, orizontale, între aceste literaturi – fapt simplomatic, de altfel, pentru societățile și culturile acestor zone, considerate în ansamblul lor.

Pentru a avansa în înțelegerea chestiunii, aș pleca de la o considerație a unchiului meu, Caius Teodorescu (despre care vă puteți ușor da seama că este și nașul meu de botez...), care nu este doar un istoric specializat în Transilvania, ci și unul dintre intelectualii ardeleni cei mai toleranți și „ecumenici” din cîți cunosc. El constata că relațiile dintre etniile provinciei noastre, în special dintre maghiari și români, sînt mult mai încordate în orașele universitare, cu semnificație culturală pentru ambele părți – în special în Cluj, dar și în Tirgu-Mureș – și mult mai rela-

xate în orașele care au mai degrabă o tradiție comercială sau, în epocile mai noi, industrială – vezi Timișoara sau Brașovul. Una dintre explicațiile posibile este că intelectualii ardeleni, educați, printr-o tradiție multiseculară, în spiritul militantismului național și al competiției interetnice, vor acționa, ori de cîte ori se vor afla într-o poziție dominantă, pentru a menține și accentua tensiunile. Există, aș spune, dezvoltînd ideea, o relație aproape directă între puterea intelectualilor în cadrul fiecărei etnii în parte și existența unei abordări confrontaționale a relațiilor interetnice. Literatura reprezintă un element important al acestui proces de autolegitimare al intelectualilor ardeleni. Faptul că literatura joacă încă un rol esențial în autoreprezentarea identității maghiarilor și românilor din Transilvania provine nu doar din faptul că aceasta este legată de limbă – diferențiatorul „ontologic” – ci și din faptul că ambele etnii întrețin ideologii ale „protejării identității” care privilegiază, inevitabil, literatura.

Dacă ar fi să trag concluziile afirmațiilor mele de pînă aici, ar trebui ca eu, poet și prozator, să susțin că literatura trebuie retrasă din centrul conștiinței identitare, dacă vrem cu adevărat ca etniile transilvane să poată întreține un dialog constructiv. O soluție mai moderată ar fi, însă,

aceea de a reconsidera însuși conceptul nostru de „literatură”. Faptul că literatura este în mod natural legată de unicitatea sunetelor, a nuanțelor semantice, a morfologiei și sintaxei unei limbi nu devine de la sine și în mod necesar o expresie patetică a „singurătății metafizice” a unui popor decît cu aportul unei filozofii/ideologii etno-centrice. Și trebuie să spun că, din punctul meu de vedere, între etnicismul „rău”, care face ierarhii rasiale, și cel „bun”, care acceptă că toate identitățile sînt egal de îndreptățite în absolut și tocmai de aceea incomunicabile, distincția este, în fapt, foarte slabă. Obsesia „singurătății metafizice” generează – în mod necesar, îndrăznesc să spun – o anxietate care se poate traduce ușor în discriminare și agresivitate. Dar, în momentul în care caracterul diferențial al limbilor, pe care trebuie să-l acceptăm ca pe o evidență empirică, nu mai este automat interpretat în termeni metafizici (spirituali, teologici), există șansa de a scăpa de misiunea „agitatorică” a literaturii. În aceste noi condiții, diferențele lingvistice și culturale n-ar mai fi exploatate exclusiv sau preponderent ca niște mijloace de producere a identității și diferenței, ci ar putea fi înțelese, măcar în principiu, tendențial, ca posibilități și șanse oferite ambelor etnii, de largire a comprehensiunii.

Pe de altă parte, trebuie spus că teoria relației „indisolubilă” dintre literatură și limbă și a imposibilității traducerilor ține nu de „realitatea obiectivă”, ci de istoria ideilor. O anumită direcție a modernismului este aceea care a absolutizat „limba”, făcînd din aceasta alfa și omega experienței poetice. Dar literatura a fost considerată, într-o tradiție luministă care se perpetuează pînă astăzi, un vehicul al ideilor și al experiențelor emoționale universalizabile. Există, de asemenea, o diferență marcată între poezia care se concentrează asupra „limbii” și aceea care vorbește, mai subtil, despre „limbaj”, propunîndu-și să exploreze nu în comunicabilitatea unei limbi ci diversitatea fenomenelor de comunicare posibile în și prin limbajul natural.

În concluzie, aș spune că, în legătură cu posibilitatea descrierii unui specific transetnic al Ardealului, literatura a reprezentat, în mod tradițional, unul dintre cele mai importante obstacole, dar că aceasta nu se datorează esenței sale (care, în opinia mea, nici nu există), ci modului în care ea a fost instrumentată de ideologiile etnico-estetice ale „singurătății și suferinței metafizice”. În perspectivă, însă, strategiile expresive/explorative/imaginative pe care le asociem cu literatura pot reprezenta o șansă de comunicare, atît prin efortul de înțelegere a celuilalt pe care l-ar putea face poezii vii, cît și prin efortul nostru de a reinterpretă, dintr-o perspectivă mai tolerantă, mai de-provincializată, operele poezilor morți care au cîntat Provincia noastră.